

RAQAMLI TEXNOLOGIYA MUHITIDA TA'LIM MENEJERLARINING MEDIA KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI

Qosimov Xasanboy Muhammadaminbek o'g'li

“Ilmiy salohiyat va innovatsiya akademiyasi” MCHJ ta'asischisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21936799>

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli ta'lim muhitida ta'lim menejerlarining media kompetentligini rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilingan. Media kompetentlikning tarkibiy komponentlari, raqamli texnologiyalar asosida axborotni izlash, tahlil qilish, baholash va undan samarali foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish mexanizmlari yoritilgan. Shuningdek, ta'lim menejerlarining kasbiy faoliyatida media savodxonlikni rivojlantirishga xizmat qiluvchi innovatsion pedagogik yondashuvlar, interaktiv platformalar va boshqaruv texnologiyalarining imkoniyatlari ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim boshqaruvi samaradorligini oshirish hamda ta'lim menejerlarining media kompetentligini tizimli rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: raqamli ta'lim muhiti, ta'lim menejeri, media kompetentlik, media savodxonlik, raqamli texnologiyalar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, innovatsion pedagogika, interaktiv platformalar, ta'lim boshqaruvi, kasbiy rivojlanish.

Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретические и практические аспекты развития медиакомпетентности менеджеров образования в условиях цифровой образовательной среды. Освещаются структурные компоненты медиакомпетентности, механизмы формирования навыков поиска, анализа, оценки и эффективного использования информации на основе цифровых технологий. Также анализируются инновационные педагогические подходы, интерактивные платформы и управленческие технологии, способствующие развитию медиаграмотности в профессиональной деятельности менеджеров образования. Результаты исследования могут быть использованы для повышения эффективности управления образованием в условиях цифровой трансформации и разработки рекомендаций по системному развитию медиакомпетентности руководителей образовательных организаций.

Ключевые слова: цифровая образовательная среда, менеджер образования, медиакомпетентность, медиаграмотность, цифровые технологии, информационно-коммуникационные технологии, инновационная педагогика, интерактивные платформы, управление образованием, профессиональное развитие.

Abstract: This article examines the theoretical and practical aspects of developing media competence among educational managers in a digital learning environment. The study highlights the structural components of media competence and describes mechanisms for developing skills in searching, analyzing, evaluating, and effectively using information through digital technologies. Furthermore, the paper explores innovative pedagogical approaches, interactive platforms, and management technologies that contribute to the development of media literacy in the professional activities of educational managers. The research findings provide recommendations for improving the effectiveness of educational management in the context of digital transformation and for ensuring the systematic development of media competence among education managers.

Keywords: digital learning environment, educational manager, media competence, media literacy, digital technologies, information and communication technologies, innovative pedagogy, interactive platforms, educational management, professional development.

XXI asrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi ijtimoiy hayotning deyarli barcha sohalari, shu jumladan ta’lim tizimining mazmuni, shakllari va boshqaruv mexanizmlariga tub o’zgarishlar kiritmoqda. Raqamli texnologiyalar ta’lim jarayonining oddiy texnik vositasidan ta’limni tashkil etish, axborot almashish, monitoring qilish, qarorlar qabul qilish va professional hamkorlikni yo’lga qo’yishning strategik vositasiga aylanmoqda. Shu sababli zamonaviy ta’lim tashkilotini samarali boshqarish masalasi rahbarning an’anaviy boshqaruv bilimlari bilan bir qatorda uning raqamli va media kompetentligini ham rivojlantirishni taqozo etmoqda.

Bugungi ta’lim menejeri turli raqamli platformalar, elektron hujjat aylanishi tizimlari, videokonferensiya vositalari, ijtimoiy media, ta’lim platformalari, elektron resurslar, ma’lumotlar bazalari va sun’iy intellektga asoslangan vositalar bilan muntazam ishlaydi. U ta’lim tashkilotining ichki va tashqi kommunikatsiyasini boshqaradi, pedagoglar faoliyati to’g’risidagi ma’lumotlarni tahlil qiladi, ota-onalar, o’quvchilar, pedagoglar va boshqa manfaatdor tomonlar bilan raqamli kanallar orqali muloqot qiladi. Demak, menejering media bilan ishlash qobiliyati tashkilotning axborot siyosati va boshqaruv samaradorligining muhim omiliga aylanmoqda. UNESCO tomonidan ishlab chiqilgan Media and Information Literacy (MIL) konsepsiyasida media va axborot savodxonligi insonning axborotni izlash, baholash, undan foydalanish, yaratish va tarqatish jarayonlarida tanqidiy hamda mas’uliyatli faoliyat yuritish imkonini beruvchi kompetensiyalar majmui sifatida talqin qilinadi [1].

Raqamli texnologiyalardan foydalanishning o’zi hali media kompetentlik mavjudligini anglatmaydi. Masalan, ta’lim menejeri elektron pochta, videokonferensiya yoki ijtimoiy tarmoqdan foydalanishni bilishi mumkin, biroq axborot manbasining ishonchligini tekshirmasa, manipulyativ kontentni ajrata olmasa, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish qoidalarini bilmasa yoki media kommunikatsiyaning pedagogik va boshqaruv maqsadlarini anglamasa, uning raqamli faoliyati to’laqonli kompetentlik darajasiga yetmaydi.

Yevropa Komissiyasi tomonidan ishlab chiqilgan DigCompEdu modeli ham raqamli kompetentlikni faqat texnik ko’nikmalar bilan cheklamaydi. Mazkur model pedagoglarning professional hamkorligi, raqamli resurslardan foydalanish, o’qitish va o’rganish, baholash, ta’lim oluvchilarning raqamli kompetentligini rivojlantirish kabi yo’nalishlarni qamrab oladi [2]. Framework 22 ta kompetensiyani oltita asosiy yo’nalishga birlashtiradi [2]. Bu yondashuvni ta’lim menejerlari faoliyatiga moslashtirish ularning media kompetentligini kompleks ravishda rivojlantirish imkonini beradi.

O’zbekiston ta’lim tizimida ham ta’limni raqamlashtirish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish va ta’lim sifatini boshqarishda zamonaviy raqamli vositalarni joriy etish muhim yo’nalishlardan biridir. Jumladan, O’zbekiston Respublikasining “Ta’lim to’g’risida”gi Qonuni ta’lim tizimining zamonaviy rivojlanish tamoyillarini huquqiy jihatdan belgilab beradi [3]. Shuningdek, “Raqamli O’zbekiston – 2030” strategiyasi mamlakatning raqamli transformatsiyasi uchun strategik yo’nalishlarni belgilagan [4].

Mazkur sharoitda ta’lim menejerining kasbiy kompetentligini yangicha mazmun bilan boyitish zarur. Chunki ta’lim tashkilotining raqamli transformatsiyasi faqat texnik

infratuzilmani yaratish bilan emas, balki ushbu infratuzilmadan samarali foydalanadigan inson kapitalini shakllantirish bilan bog'liq.

Tadqiqot nazariy-metodologik xarakterga ega bo'lib, unda ilmiy adabiyotlar va xalqaro kompetensiya modellarini qiyosiy-tahliliy o'rganish, tizimli yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv, faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv, pedagogik modellashtirish, umumlashirish va konseptual tahlil metodlaridan foydalanildi.

Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini bir nechta o'zaro bog'liq yondashuvlar tashkil etadi.

Birinchi yondashuv — kompetensiyaviy yondashuv. Ushbu yondashuvga ko'ra, ta'lim menejerining professional tayyorgarligi faqat nazariy bilimlar hajmi bilan emas, balki bilimlarni real kasbiy vaziyatlarda qo'llay olish qobiliyati bilan baholanadi. Shu nuqtai nazardan media kompetentlik ham “media vositalarini bilish” emas, balki ularni boshqaruv vazifalarini hal qilishda maqsadga muvofiq, tanqidiy, xavfsiz va mas'uliyatli qo'llay olish qobiliyatidir.

Ikkinchi yondashuv — tizimli yondashuv. Ta'lim menejerining media kompetentligini alohida ko'nikmalar yig'indisi sifatida emas, balki o'zaro bog'langan motivatsion, kognitiv, operatsion, kommunikativ, kreativ va refleksiv komponentlardan iborat yaxlit tizim sifatida ko'rib chiqish maqsadga muvofiq.

Uchinchi yondashuv — faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv. Media kompetentlik real faoliyat jarayonida rivojlanadi. Shuning uchun menejrlarni faqat nazariy ma'ruzalar orqali tayyorlash yetarli emas. Ular real media vaziyatlarini tahlil qilishi, raqamli kontent yaratishi, axborot manbalarini tekshirishi, raqamli kommunikatsiya strategiyasini ishlab chiqishi va o'z faoliyatini baholashi kerak.

To'rtinchi yondashuv — refleksiv yondashuv. Raqamli muhit doimiy ravishda o'zgarib borayotganligi sababli menejning media kompetentligini bir marta shakllantirib, keyinchalik o'zgarmas holatda saqlab bo'lmaydi. Menejer muntazam ravishda o'zining raqamli faoliyatini tahlil qilishi, yangi texnologiyalarni o'rganishi va mavjud kompetensiyalaridagi bo'shliqlarni aniqlashi zarur.

“Media kompetentlik” tushunchasi media ta'lim, axborot savodxonligi, kommunikatsiya nazariyasi va raqamli texnologiyalar rivojlanishi bilan bog'liq holda shakllangan.

An'anaviy media savodxonlik asosan ommaviy axborot vositalari orqali tarqatilayotgan xabarlarni tushunish va tahlil qilishga qaratilgan bo'lsa, raqamli muhitning rivojlanishi natijasida ushbu tushuncha sezilarli darajada kengaydi. Bugungi kunda shaxs nafaqat media xabarlarini qabul qiladi, balki ularni yaratadi, o'zgartiradi, tarqatadi va boshqa foydalanuvchilar bilan muhokama qiladi.

Shu sababli media kompetentlikni quyidagicha ta'riflash mumkin:

Media kompetentlik — shaxsning media va raqamli axborotni izlash, tanlash, tahlil qilish, baholash, yaratish, qayta ishlash va mas'uliyat bilan tarqatish, shuningdek, raqamli kommunikatsiya vositalaridan maqsadli va xavfsiz foydalanish qobiliyatini ifodalovchi integrativ kasbiy kompetensiyadir.

Ta'lim menejeri uchun mazkur ta'rifga boshqaruv komponentini ham qo'shish zarur. Chunki menejer media faoliyatining individual ishtirokchisi bo'lish bilan birga, butun ta'lim tashkilotining axborot-kommunikatsiya jarayonlariga ta'sir ko'rsatadi.

Raqamli ta’lim muhiti — ta’lim jarayonini tashkil etish, boshqarish, monitoring qilish va kommunikatsiyani amalga oshirish uchun raqamli texnologiyalar, elektron resurslar, platformalar va axborot tizimlarining o’zaro bog’langan majmuasidir.

Uning asosiy elementlari quyidagilarni o’z ichiga oladi:

- ta’limni boshqarish tizimlari;
- elektron hujjat aylanishi;
- masofaviy ta’lim platformalari;
- videokonferensiya vositalari;
- elektron kutubxonalar;
- ochiq ta’lim resurslari;
- ijtimoiy media;
- messenjerlar;
- raqamli monitoring va analitika vositalari;
- sun’iy intellektga asoslangan xizmatlar;
- elektron baholash tizimlari.

Bunday muhitda menejning an’anaviy vazifalari ham transformatsiyaga uchraydi.

An’anaviy boshqaruvda menejer ko’proq hujjatlarni yuritish, yig’ilishlar tashkil etish, topshiriqlar berish va nazorat qilishga e’tibor qaratgan bo’lsa, raqamli muhitda uning faoliyati quyidagi yo’nalishlarni ham qamrab oladi:

1. raqamli axborot oqimini boshqarish;
2. tashkilotning media imijini shakllantirish;
3. raqamli kommunikatsiyani tashkil etish;
4. media kontent sifatini nazorat qilish;
5. axborot xavfsizligini ta’minlash;
6. raqamli ma’lumotlarni tahlil qilish;
7. raqamli vositalar orqali xodimlar faoliyatini muvofiqlashtirish;
8. ta’lim tashkilotining raqamli rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish.

Demak, raqamli ta’lim muhitida menejer “axborot iste’molchisi”dan “axborot va media jarayonlarini boshqaruvchi subyekt”ga aylanadi. Tadqiqot natijasida ta’lim menejeri media kompetentligining oltita asosiy komponentini ajratish mumkin. Mazkur komponent menejning raqamli texnologiyalar va media vositalaridan foydalanishga bo’lgan ijobiy munosabati, innovatsiyaga tayyorligi, axborot etikasi va professional mas’uliyatini ifodalaydi.

Menejer texnologiyadan faqat “zamonaviy bo’lish” uchun emas, balki aniq boshqaruv va pedagogik maqsadga erishish uchun foydalanishi kerak.

Mazkur komponent quyidagi sifatlarni qamrab oladi:

- raqamli innovatsiyalarga ochiqlik;
- o’z-o’zini rivojlantirishga ehtiyoj;
- media etikaga rioya qilish;
- axborot mas’uliyati;
- raqamli xavfsizlikka e’tibor;
- ta’lim manfaatlarini texnologik manfaatlardan ustun qo’yish.

Tadqiqot natijalari shuni ko’rsatadiki, ta’lim menejerlarining media kompetentligini rivojlantirish masalasi uchta o’zaro bog’liq nazariy yo’nalish kesishmasida shakllanadi: media va axborot savodxonligi, raqamli kompetentlik va ta’lim menejmenti.

UNESCOning MIL konsepsiyasi media va axborot bilan ishlashning tanqidiy va mas’uliyatli jihatlarini ta’kidlaydi [1]. DigComp va DigCompEdu modellarida esa raqamli texnologiyalar bilan ishlash uchun zarur bilim, ko’nikma va munosabatlar tizimli tarzda tavsiflangan [2; 7]. UNESCO ICT CFT esa texnologiyalarni pedagogik va institutsional faoliyatga integratsiya qilish masalasiga e’tibor qaratadi [5].

Mazkur modellarni birlashtirib tahlil qilganda, ta’lim menejerining media kompetentligini uch darajada ko’rib chiqish mumkin.

Birinchi daraja — instrumental daraja, bu darajada menejer raqamli vositalardan foydalanishni biladi.

Masalan:

- elektron pochta;
- videokonferensiya;
- taqdimot dasturlari;
- ta’lim platformalari;
- elektron hujjatlar.

Bu daraja zarur, biroq yetarli emas.

Ikkinchi daraja — funksional daraja, menejer raqamli vositalarni o’zining professional vazifalariga moslashtira oladi.

Masalan, u:

- onlayn yig’ilishlarni boshqaradi;
- raqamli monitoring olib boradi;
- media kontent yaratadi;
- jamoaviy kommunikatsiyani tashkil etadi;
- axborotni tahlil qiladi.

Uchinchi daraja — strategik daraja, bu eng yuqori daraja bo’lib, menejer raqamli texnologiyalardan tashkilotning uzoq muddatli rivojlanish strategiyasida foydalanadi.

Bunday menejer:

- ta’lim tashkilotining raqamli rivojlanish strategiyasini ishlab chiqadi;
- media siyosatini shakllantiradi;
- raqamli innovatsiyalarni boshqaradi;
- xodimlarning raqamli kompetentligini rivojlantiradi;
- raqamli xavflarni boshqaradi;
- ma’lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qiladi.

Shu sababli media kompetentlikni rivojlantirish faqat “kompyuter kurslari” yoki “internetdan foydalanish” mashg’ulotlariga qisqartirilmasligi kerak.

Ta’lim menejerlari uchun media kompetentlikning strategik xarakterga ega ekanligi alohida ahamiyatga ega. Chunki menejerning raqamli xatti-harakati ko’pincha butun jamoa uchun namuna bo’ladi. Rahbar raqamli texnologiyalardan maqsadli, xavfsiz va mas’uliyatli foydalansa, tashkilotda ham shunday madaniyat shakllanishi ehtimoli yuqori.

Shu nuqtayi nazardan, ta’lim tashkilotining raqamli madaniyati menejerning media kompetentligidan ajralgan holda shakllanmaydi.

Bundan tashqari, raqamli muhitda axborotning haddan tashqari ko’pligi menejer oldiga yangi muammoni qo’yadi. Menejerning vazifasi endilikda faqat axborot olish emas, balki

relevant axborotni irrelevant axborotdan ajratishdir. Bu esa tanqidiy fikrlash va axborot savodxonligini boshqaruv kompetentligining tarkibiy qismiga aylantiradi.

UNESCO media va axborot savodxonligini aynan axborot, media va raqamli kompetensiyalarning o‘zaro bog‘langan majmui sifatida ko‘rib chiqadi [1]. Bu yondashuv ta‘lim menejerlari uchun ayniqsa dolzarb, chunki boshqaruv qarorlarining sifati ko‘p jihatdan foydalanilayotgan axborotning sifati va ishonchliligiga bog‘liq.

Yana bir muhim masala — sun‘iy intellektning ta‘lim boshqaruviga kirib kelishidir. Zamonaviy raqamli kompetensiya endilikda AI tizimlari bilan ishlashni ham hisobga olmoqda. Yevropa Komissiyasining DigComp 2.2 yangilanishida sun‘iy intellekt va ma‘lumotlar bilan ishlashga oid bilim, ko‘nikma va munosabatlar bo‘yicha qo‘shimcha misollar kiritilgan [8]. Bu esa ta‘lim menejerlarining media kompetentligini rivojlantirish dasturlarida AI savodxonligini ham alohida yo‘nalish sifatida kiritish zarurligini ko‘rsatadi.

AI vositalari menejerga:

- matn tayyorlash;
- axborotni umumlashtirish;
- ma‘lumotlarni tahlil qilish;
- taqdimot yaratish;
- rejalashtirish;
- kommunikatsiya uchun kontent ishlab chiqish

kabi vazifalarda yordam berishi mumkin.

Biroq AI tomonidan yaratilgan ma‘lumotni tekshirmasdan qo‘llash noto‘g‘ri qarorlarga olib kelishi mumkin. Shu sababli media kompetentlik tarkibiga AI tomonidan yaratilgan kontentni tanqidiy baholash kompetensiyasi ham kiritilishi lozim.

TA‘LIM MENEJERLARINING MEDIA KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING KONSEPTUAL MODEL

Tadqiqot natijalariga asosanib, ta‘lim menejerlarining media kompetentligini rivojlantirishning quyidagi konseptual modelini taklif qilish mumkin:

Ijtimoiy buyurtma → maqsad → diagnostika → mazmun → metodlar → amaliy faoliyat → refleksiya → baholash → korreksiya → uzluksiz rivojlanish

Modelning birinchi elementi — ijtimoiy buyurtma. Raqamli jamiyat ta‘lim menejeridan yangi kompetensiyalarni talab qiladi.

Ikkinchi element — maqsad. Maqsad menejering media axborotini boshqarish, tahlil qilish, yaratish va kommunikatsiyada foydalanish kompetentligini shakllantirishdan iborat.

Uchinchi element — diagnostika. Mavjud kompetensiya darajasi aniqlanadi.

To‘rtinchi element — mazmun. O‘quv mazmuniga media savodxonligi, raqamli kommunikatsiya, media kontent, axborot xavfsizligi, raqamli analitika va AI savodxonligi kiritiladi.

Raqamli ta‘lim muhitining rivojlanishi ta‘lim menejerlarining kasbiy faoliyatiga qo‘yiladigan talablarni tubdan o‘zgartirmoqda. Bugungi menejer nafaqat ta‘lim jarayonini tashkil etuvchi va nazorat qiluvchi rahbar, balki axborot oqimlarini boshqaruvchi, raqamli kommunikatsiyani tashkil etuvchi, media kontentni baholovchi, raqamli xavfsizlikni ta‘minlovchi va raqamli transformatsiyani boshqaruvchi mutaxassis sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, media kompetentlikni faqat texnik ko'nikmalar bilan chegaralash ilmiy va amaliy jihatdan yetarli emas. U integrativ kasbiy kompetensiya bo'lib, motivatsion-aksiologik, kognitiv, operatsion-faoliyat, kommunikativ, kreativ-media va refleksiv-baholash komponentlarini o'z ichiga oladi.

UNESCOning Media va axborot savodxonligi konsepsiyasi ta'lim menejerining axborot va media xabarlarini tanqidiy baholashi hamda mas'uliyatli kommunikatsiya yuritishi uchun nazariy asos yaratadi [1; 6]. UNESCO ICT Competency Framework for Teachers texnologiyalarni ta'lim va boshqaruv jarayonlariga integratsiya qilish, kasbiy rivojlanish va institutsional qo'llab-quvvatlash zarurligini ko'rsatadi [5]. DigCompEdu esa raqamli kompetensiyalarni tizimli ravishda tavsiflab, professional hamkorlik, raqamli resurslar va refleksiv kasbiy rivojlanish kabi yo'nalishlarni ajratib beradi [2].

Shu asosda ta'lim menejerlarining media kompetentligini rivojlantirishning asosiy mexanizmlari sifatida diagnostik, individual rivojlantirish, trening-amaliyot, muammoli vaziyatlar, mentorlik, professional hamkorlik va refleksiv-baholash mexanizmlari taklif qilindi.

Eng muhim xulosa shundan iboratki, ta'lim menejerining media kompetentligini rivojlantirish bir martalik kurs yoki seminar bilan chegaralanmasligi kerak. Bu uzluksiz, tizimli, faoliyatga yo'naltirilgan va refleksiv jarayon bo'lishi lozim.

Raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim tashkilotining muvaffaqiyati ko'p jihatdan uning rahbariyatining raqamli va media madaniyatiga bog'liq. Shuning uchun ta'lim menejerlarining media kompetentligini rivojlantirishni ta'lim tashkilotining umumiy rivojlanish strategiyasining tarkibiy qismi sifatida qarash maqsadga muvofiq.

Kelgusidagi tadqiqotlarda mazkur nazariy model asosida ta'lim menejerlarining media kompetentligini empirik diagnostika qilish, kompetensiya darajasini aniqlash mezonlari va indikatorlarini ishlab chiqish hamda taklif etilgan mexanizmlarning pedagogik samaradorligini tajriba-sinov asosida tekshirish muhim ilmiy yo'nalish sifatida qaralishi mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Wilson C., Grizzle A., Tuazon R., Akyempong K., Cheung C.K. Media and Information Literacy Curriculum for Teachers. Paris: UNESCO, 2011. 192 p.
2. Redecker C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. Punie Y. (ed.). Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. DOI: 10.2760/159770.
3. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, O'RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risidagi PF-6079-son Farmoni, 2020-yil 5-oktabr.
5. UNESCO. UNESCO ICT Competency Framework for Teachers. Version 3. Paris: UNESCO, 2018. ISBN 978-92-3-100285-4.
6. UNESCO. Global Media and Information Literacy Assessment Framework: Country Readiness and Competencies. Paris: UNESCO, 2013. ISBN 978-92-3-001221-2.
7. European Commission, Joint Research Centre. The Digital Competence Framework for Citizens: DigComp 2.2. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022.

8. European Commission. Updating the European Digital Competence Framework: DigComp 2.2. European Education Area, 2026.
9. UNESCO. Media and Information Literate Citizens: Think Critically, Click Wisely. Second Edition of the UNESCO Model Media and Information Literacy Curriculum for Educators and Learners. Paris: UNESCO, 2021.
10. Picciano A.G. Theories and Frameworks for Online Education: Seeking an Integrated Model. *Online Learning*, 2017, Vol. 21, No. 3, pp. 166–190.
11. Gómez-Galán J. Media Education as Theoretical and Practical Paradigm for Digital Literacy: An Interdisciplinary Analysis. 2018.
12. Hizam S.M., Akter H., Sentosa I., Ahmed W. Digital Competency of Educators in the Virtual Learning Environment: A Structural Equation Modeling Analysis. 2021.
13. World Bank. Realizing the Future of Learning: From Learning Poverty to Learning for Everyone, Everywhere. Washington, DC: World Bank, 2020.
14. UNESCO. Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. Paris: UNESCO, 2021.
15. OECD. Education at a Glance 2023: OECD Indicators. Paris: OECD Publishing, 2023.